

Dilfuza Valievna Rasulova
Biznes va boshqaruv respublika
oliy maktabi kafedra mudiri, professor
Mirzayev Muzaffar Mahmudovich
ToshDSHI o'qituvchisi

“ABENOMIKA” ERISHGAN YUTUQ VA KAMCHILIKLARI HAMDA UNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH ISTIQBOLLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada “Yaponiya mo’jizasi”ning muallifi bo’lgan Yaponiya 2010-yilga qadar dunyodagi eng rivojlangan ikkinchi iqtisodiyot edi. Ammo so’nggi bir necha yil ichida bir qator ichki va tashqi omillar natijasida iqtisodiyot o’z kuchini yo’qota boshladi. Savdoda salbiy belgilar qayd etilgan. Bunday sharoitda mamlakat bosh vaziri tashabbusi bilan boshlangan “Abenomika” yangi iqtisodiy islohotlar dasturi muhim ahamiyatga ega. Ushbu islohotlar Yaponiya iqtisodiyotini jonlantirish va yangilashga qaratilgan edi. Maqolada Abenomiksning afzalliklari va kamchiliklari yoritib berilgan.

Аннотация. В статье отмечается, что Япония, являясь автором «Японского чуда», была второй самой развитой экономикой мира до 2010 года. Но за последние несколько лет экономика начала терять свою силу в результате ряда внутренних и внешних факторов. Отмечаются отрицательные признаки в торговле. В этих обстоятельствах особо важным представляется программа новых экономических реформ под названием «Абэномика», которая была инициирована премьер-министром страны. Эти реформы были направлены на возрождение и обновление японской экономики. В статье выделяются преимущества и недостатки «Абэномикс».

Annotation. The article notes that Japan, as the author of the "Japanese Miracle," was the second most developed economy in the world until 2010. But over the past few years, the economy began to lose its strength as a result of a number of internal and external factors. Negative signs in trade are noted. In these circumstances, a program of new economic reforms called “Abenomika”, which was initiated by the Prime Minister of the country, is especially important. These reforms were aimed at reviving and updating the Japanese economy. The article highlights the advantages and disadvantages of Abenomix.

Kalit soʻzlar. Abenomika, Abenomikaning uch oʻqi, agressiv monetar siyosat, egiluvchan fiskal siyosat, ragʻbatlantiruvchi moliyaviy vositalar, iqtisodiy oʻsish strategiyasi.

Ключевые слова: Абеномика, Три направления в абеномике, Агрессивная монетарная политика, Фискальная политика, Гибкие финансовые инструменты, Стратегия экономического роста.

Key words: Abenomics, three axes of Abenomics, aggressive monetary policy, flexible fiscal policy, incentive financial instruments, strategy of economic growth.

Abenomika (yapon. アベノミクス) — neologizm boʻlib, 2012-yil dekabr oyidan boshlab Yaponiya Bosh vaziri Shindzo Abe tomonidan amalga oshirilayotgan iqtisodiy siyosatni tavsiflash uchun ishlatilmoqda. Shindzo Abe Bosh Vazir lavozimini 2007-yil sogʻligʻi bilan bogʻliq sabablarga koʻra tark etgan boʻlib, 2012-dekabr oyida siyosatga Yaponiyaning qudratli iqtisodiyotga aylantirish maqsadi bilan qaytib keldi. Bu neologizm Bosh vazirning familiyasi hamda “ekonomika” soʻzlarini bir-biriga qoʻshishdan hosil qilingan. Abenomika Yaponiyaning soʻnggi bir necha oʻn yillik stagnatsiya, yaʼni turgʻunlik holatiga tushib qolgan iqtisodiyotini jonlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar sifatida qaralmoqda. Asosiy maqsad – 20 yillik deflyatsiyani Yaponiya Banki siyosatini keskin yumshatish hisobiga yoʻq qilishdan iborat.

Abenomika siyosati doirasida “Abenomikaning uch oʻqi” deb ataluvchi chora-tadbirlar dasturi mavjud boʻlib, ular quyidagilardan iborat (1-rasm):

1-OʻQ. Qattiq monetar siyosat

Yaponiya Davlat obligatsiyalarining BOJ tomonidan sotib olinishi
2 yil ichida 2%li inflyatsiya darajasiga erishish

2-OʻQ. Egiluvchan fiskal siyosat

Isteʼmol soligʻi stavkasini 5%dan bosqichma-bosqich 8%, keyin 10%ga koʻtarish
10,3 trln iyenaga teng “Birinchi ragʻbatlantirish”, 2013
4,1 trln iyenaga teng ikkinchi ragʻbatlantirish, 2014

3-OʻQ. Iqtisodiy oʻsish strategiyasi

Real YaIM hajmi 2%ga oʻsishini taʼminlash
Korporativ soliq stavkasini 36%dan 30%ga tushirish
Tarkibiy islohotlarni amalga oshirish

1-rasm. “Abenomika”ning uch oʻqi va ularning birlamchi “nishon”i

Manbaa. Muallif tomonidan Asia-Pacific jurnali maʼlumotlari asosida tuzildi, 2014

Bu choralar kompleksining “Abenomikaning uch oʻqi” deb atalishi mashhur Yamaguti afsonasi bilan bogʻliq. Afsonaga koʻra: hukmdor uch oʻgʻliga bittadan kamon oʻqini berib ularni sindirishni buyuradi, oʻgʻillar bu topshiriqni bajargach, ularga uchtdan nayza beradi va uchchalasini baravar sindirishni buyuradi. Hech qaysi oʻgʻil buni bajarolmaydi. Bitta oʻqni sindirish – qiyin emas, ammo uchta oʻq bogʻlamini sindirishning iloji yoʻq¹. Shunday qilib, Shindzo Abening iqtisodiy siyosati anʼanaviy xarakterga ham ega. Bundan shunday xulosa qilish mumkinki, yuqorida sanab oʻtilgan chora-tadbirlar bir vaqtning oʻzida parallel ravishda amalga oshirilsa, iqtisodiy samara berishi tayin ekanligi nazarda tutilgan.

Abenomikaning asosiy tamoyillari muallifi Yel Universiteti professori Koiti Xamada boʻlib, u hozirda Abening maslahatchisi sifatida faoliyat yuritmoqda. Umuman olganda, bu uchchala “oʻq”dan birinchi ikkitasi uchinchi oʻq – iqtisodiy oʻsish strategiyasini amalga oshirish uchun birlamchi shart-sharoitlarni hozirlashi kerakligi nazarda tutilmoqda. Eng samarali natija “uchinchi oʻq”dan kutilmoqda.

1-oʻq – agressiv monetar siyosat. Monetar (pul-kredit) siyosati – iqtisodiyotdagi pul massasiga taʼsir etgan holda tebranishlar asoratlari kamaytirishga qaratilgan chora-tadbirlar kompleksi boʻlib, uni bevosita mamlakat Markaziy banki quyidagi uchta dastakdan foydalangan holda amalga oshiradi²:

1. Majburiy rezervlar normasini oʻzgartirish
2. Qayta moliyalashtirish foiz stavkasini oʻzgartirish
3. Ochiq bozor operatsiyalari

2013-yil 28-fevralda Xaruxiko Kuroda — Osiyo Taraqqiyot bankining sobiq rahbari - Yaponiya Bankining yangi boshligʻi etib tayinlanib³, yangi agressiv monetar siyosat oldiga inflyatsiyani 2% darajaga yetkazish maqsadini qoʻydi. Uning hisob-kitoblariga koʻra bunga ikki yil vaqt ketishi kerakligi belgilab olindi (1.1-rasm). Buning uchun Yaponiya Banki (BOJ) monetar siyosatning uchinchi dastagi – ochiq bozor operatsiyalaridan foydalanishi belgilab olindi. Yaʼni milliy valyutani tinimsiz devalvatsiya qilish orqali davlat obligatsiyalarini sotib olib, muomaladagi pul massasini ikki barobar koʻpaytirish rejalashtirildi. Devalvatsiya - bu milliy valyuta kursining chet el vayutasiga nisbatan tushishidir⁴. Bu esa oʻz navbatida narxlar darajasida koʻtarilishni jonlantirib, iqtisodiyot uchun zarur boʻlgan inflyatsiyaga olib kelishi kerak. BOJ obligatsiyalarni ommaviy tarzda sotib olishi natijasida, mahalliy investorlar davlat obligatsiyalarini emas, kompaniyalar aksiyalarini sotib olishlari nazarda tutilar edi. Quyidagi 2–rasmda Yaponiyada moliyaviy aktivlarning joylashishi keltirilgan. Tahlil qilsak, Yaponiyada moliyaviy aktivlar koʻproq naqd pul,

---

¹ “Япония и Абэномика: чувством, толком” Forexfp.ru (The Economist jurnalimaʼlumotlarisida)

² SH. Abdullayeva, “Pul, kredit va banklar”, darslik, Toshkent 2003, 64-bet

³ Andrew Dewit, “Disaster Risk Reduction and Resilience as Structural Reform in Abenomics”, “Asia-Pacific Journal” jurnali, 2015, yanvar

⁴ SH. Abdullayeva, “Pul, kredit va banklar”, darslik, Toshkent 2003, 67-bet

aa.August 29, 2019 Research and Statistics Department Bank o

To'rtinchidan, "Ajoyib Yaponiya" dasturini amalga oshirish. Xususan

toʻgridan toʻgri xorijiy investitsiyalar uchun toʻsiqlarni kamaytirish, sogʻliqni saqlash, qishloq xoʻjaligi kabi sohalarni isloh qilish⁵.

Fiskal siyosat oldiga har moliya yili uchun “Ragʻbatlantiruvchi moliyaviy vositalar” ajratilib 2018-yil uchun ular quyidagicha qiymatni tashkil etdi (1-jadval):

1-jadval

**Yaponiya iqtisodiyotini jonlantirish favqulotda iqtisodiy chora-tadbirlari
Dasturini amalga oshi uchun yoʻnaltirilgan moliyaviy mablagʻlar⁶**

<i>Harajatlar guruhlanishi</i>	<i>Mablagʻlar yoʻnaltirilgan soha</i>	<i>Trillion yen (taxminan)</i>	
		<i>Markaziy hukumat harajatlari</i>	<i>Jami ajratiladigan mablagʻ</i>
A	1. Zilziladan keyingi rekonstruksiya va tabiiy ofatni oldini olish chora-tadbirlari	3,8	5,5
	Buyuk Sharqiy Yaponiya zilzilasidan zarar koʻrgan hududlarni qayta tiklash surʼatlarini tezlashtirish	(1.6)	(1.7)
	tabiiy ofat asoratlarini susaytirish va kelgusida paydo boʻlishini oldini olish	(2.2)	(3.8)
B	2. Iqtisodiy oʻsishni taʼminlash orqali milliy boylikni yaratish	3,1	12,3
	yuqori oʻsish surʼatlariga erishish uchun xususiy investitsiyalarni ragʻbatlantirish	(1.8)	(3.2)
	kichik va oʻrta biznes subyektlari, shuningdek, qishloq xoʻjaligi, oʻrmonchilik va baliqchilik tarmoqlarida chora-tadbirlar	(0.9)	(8.5)
	chet elda faoliyat yuritayotgan mahalliy tadbirkorlar biznesini kengaytirishini qoʻllab-quvvatlash	(0.1)	(0.3)
	inson kapitalini rivojlantirish va ishsizlikka qaratilgan chora-tadbirlar	(0.3)	(0.3)
C	3. Kundalik hayotda aholi orasida xavfsizlik hissini uygʻonishini taʼminlash hamda hududlarni qayta jonlantirish	3,1	2,1
	kundalik hayot xavfsizligini taʼminlash	(0.8)	(0.9)
	hududlarni qayta jonlantirish	(0.9)	(1.2)
D	Mahalliy hukumat fondlariga yordam koʻrsatish va favqulotda iqtisodiy choralarni tez surʼatlarda	(1.4)	

⁵ Austin, “Three arrows of Abenomics explained”, 2014

⁶<https://www.bis.org/publ/bppdf/bispap06.pdf>

	hayotga tadbqiq etilishini taʼminlash		
E	Uzoqmuddatli qurilish loyihalariga milliy subsidiylar ajratishni majburiy kafolatlash	0,3	0,3
Iqtisodiy chora-tadbirlarga yoʻnaltirilgan jami mablagʻlar		10,3	20,2
F	Davlat pensiyalarining 50% miqdoridagi hajmiga hukumat tomonidan kiritiladigan moliyaviy mablagʻlar	2,8	
Jami mablagʻ		13,1	

“Uchinchi oʻq”ni amalga tadbqiq etish uchta yirik reja asosida amalga oshiriladi⁷:

1-reja: Sanoatni qayta jonlantirish. Bu reja 5 ta kichik dasturlarni oʻz ichiga oladi. Ular quyidagi maqsadlarga erishish uchun xizmat qiladi:

1.1. Uch yil ichida kapital investitsiyalar hajmini 10%ga oʻsishini hamda xususiy investitsiyalar hajmini Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozidan avvalgi holatga qaytishini taʼminlash.

1.2. Besh yil ichida uzoq muddatli (6 oydan koʻp) ishsizlik darajasini 20%ga qisqartirish, ish bilan bandlik koeffitsientini 7,4%dan 9%ga yetkazish; 2020-yilga kelib 25 yoshdan 44 yoshgacha boʻlgan ayollarning ish bilan bandligi darajasini joriy 68%dan 73%ga yetkazishni ragʻbatlantirish; Mamlakat universitetlarining kamida 10tasining Jahon 100 taligi reytingiga kirishiga zamin yaratish (hozir 3 ta).

1.3. Besh yil ichida Raqobatbardoshlik global hisoboti (GCR)da birinchi raqamli global innovator mamlakatga aylanish.

1.4. 2019 moliya yilining ohiriga kelib ommaviy axborot ochiqqligi darajasi boʻyicha jahonda eng yuqori oʻrinni egallash.

1.5. Global Power City index reytingida Tokioni Top 3 talikka kiritish (hozir 3-oʻrinda).

2- reja: Strategik bozorni yaratish rejasi. Bu reja esa 4 ta dasturni oʻz ichiga olib ulardan koʻzlangan maqsadlar quyidagilardan iborat:

1.1. 2020-yilga kelib sogʻliqni saqlash va tibbiy xizmatlar sanoati yukini kengaytirish (4 trln. iyenadan 10 trln. iyenaga yetkazish)

1.2. 2020-yilga kelib energetika texnologiyalari milliy va xalqaro savdosini 26 trln. iyenaga yetkazish (hozir 8 trln. iyenaga)

⁷ http://japan.kantei.go.jp/96_abe/documents/index.html

1.3. 2030-yilgacha uzatkichlar kabi ilgʻor va samarador texnologiyalar vositasida eng muhim infratuzilma sohaslariga texnik xizmat koʻrsatish va ularni taʼmirlash ishlarini amalga oshirish.

1.4. 2030-yilga kelib mamlakatga xorijdan tashrif buyuruvchilar yillik sonini 30 mln. nafarga yetkazish (2018-yilda 9,64 mln.)

3-reja: Global qamrov strategiyasi. Ushbu reja mamlakatning jahon hamjamiyati bilan kelgusi aloqalari asosiy yoʻnalishlari hamda ularni raʼgʻbatlantirish istiqbollari oʻz ichiga olgan 4 ta yoʻnalishdan iborat:

3.1. Iqtisodiy hamkorlikni ragʻbatlantirish (2018-yilga kelib erkin savdo kelishuvlari doirasidagi savdo hajmi koʻrsatkichi darajasini joriy 13%dan 70%ga yetkazildi). TPP, RCEP, Japan-China-ROK FTA and Japan-EU EPA kabi iqtisodiy hamkorlik borasidagi muzokaralar yangi bosqichga koʻtarish.

3.2. Infratuzilma sohasidagi eksportni kengaytirish (2030-yilga kelib bunday eksport jami qiymatini 30 trln. yenaga yetkazish)

3.3. Kichik va oʻrta biznes subyektlarini qoʻllab-quvvatlash (2020-yilga kelib bunday kompaniyalar eksporti hajmini 2010-yilgi darajadan 2 marta koʻproq darajaga yetkazish)

3.4. “Cool Japan” (“Ajoyib Yaponiya”) dasturini qoʻllab-quvvatlash. (Yaponiya televidenye va radio kontentlarining xorijdagi sotuvi hajmini 2018-yilga kelib 3 marta oʻsishini taʼminlandi)

Yaponiya joriy hukumatining 2014-yil 11-yanvarda eʼlon qilingan “Yaponiya iqtisodiyotini jonlantirish favqulotda iqtisodiy chora-tadbirlari” Dasturi har uchchala oʻq uchun birlamchi umumiy chora-tadbirlarni nazarda tutadi:

1. Buyuk Sharqiy Yaponiya zilzilasi natijasida zarar koʻrgan hududlarni qayta tiklashga qaratilgan chora-tadbirlarni tezlashtirish hamda tabiiy ofat taʼsirining kuchayib borishini oldini olish.

1.1. Zarar koʻrgan hududlarni qayta tiklash harakatlarini tezlashtirish va mavjud chora-tadbirlar tizimini kuchaytirish

1.2. Ijtimoiy infratuzilmaning intensiv qarib borishini yoʻqotish hamda sanoat va daromadlar bazasini kuchaytirish yoʻli bilan milliy infratuzilma chidamliligini oshirish.

2. Iqtisodiyot va fiskal siyosatni egiluvchan boshqarish siyosati.

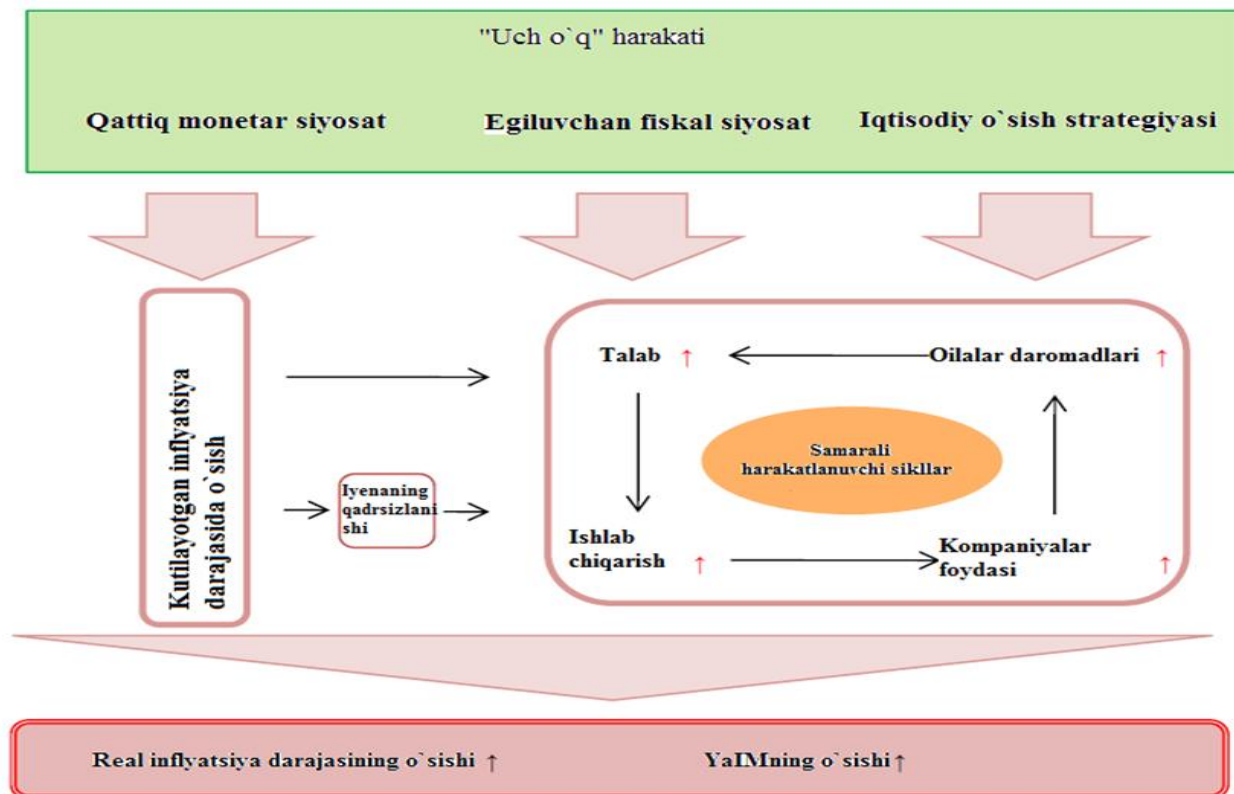
2.1. Deflyatsiya kutilishini uni iloji boricha tezroq yoʻq qilishga kuchli xohish hamda qatʼiy masʼuliyatni belgilash vositasida yoʻqotish.

2.2. Yaponiya iqtisodiyoti kelajagini qoʻllab-quvvatlashda katta potensialga ega boʻlgan hamda barqaror oʻsishni taʼminlaydigan sohalarga avzalliklar berish. Ayniqsa, iqtisodiyotga toʻgʻridan-toʻgʻri taʼsir eta oladigan va katta isteʼmol talabi effektini yarata oladigan chora-tadbirlarga alohida urgʻu berish.

2.3. Davlat investitsiyalarini aholi turmush va daromadini muhofaza qiluvchi, shuningdek, maʼmuriy birliklar jonlanishi va oʻsishini taʼminlovchi loyihalarga yoʻnaltirish

2.4. Yaponiya hukumati va Yaponiya Banki (BOJ) oʻrtasida koordinatsiyani mustahkamlash uchun sharoit yaratish. Inflyatsiyaning aniq maqsadli darajasini koʻzlab Yaponiya Banki tomonidan monetary siyosatni keskin yumshatish.

2.5. Xorijiy valyuta ayirboshlash bozoridagi tendensiyalarni ehtiyotkorlik bilan tahlil qilish va muqobil yechimni izlash.

3-rasm. Abenomika doirasida iqtisodiy qayta tiklanish modelining ishlash mexanizmi

Izoh. Nomura Inc. iqtisodchisi Minoru Nogimori illustratsiyasi

3. Iqtisodiy oʻsish strategiyasini ishlab chiqish va amalga oshirish.

3.1. “Jahonda biznes uchun eng doʻstona mamlakat”, “Bandlik va daromad barqaror oʻsuvchi hamda shaxning butun potentsiali toʻliq namoyon etila oladigan mamlakat” konsepsiyasi bilan “toʻyingan” millatni yaratish. Shuningdek, “Savdoga yoʻnaltirilgan mamlakat” va “Sanoat investitsiyalariga yoʻnaltirilgan mamlakat” kabi ikki dvigatelda ishlovchi “Gibrid iqtisodiyot”ni barpo etish.

3.2. Biznes va innovatsiyalar sohasiga kiritiladigan investitsiyalarni ragʻbatlantirish, xorijiy bozorlarda faoliyat yurituvchi yapon kompaniyalarining kengayishiga koʻmaklashish, yangi ish oʻrinlari yaratish va yangi bozorlarni egallash,

inson kapitalini rivojlantirish omilini mustahkamlash va yosh avlod uchun ish oʻrinlarini koʻpaytirish, atrof-muhitni yaxshilash.

3.3. Yuqori oʻsish potensialiga ega boʻlgan huudlar uchun dadil qonunchilik va institutsional islohotlarni amalga oshirish tizimini ishlab chiqish.

Yuqoridagi 3-rasmda “Abenomika”ning ishlash mehanizmi keltirilgan boʻlib, inflyatsiya ishlab chiqarish, kompaniyalar va oilalar daromadlari, va eng asosiysi, mamlakat ichidagi talab darajasini koʻtarishda asosiy dastak vazifasini oʻtashinazarda tutilgan.

Shunday qilib, “Abenomika” Yaponiya uchun iqtisodiyotni qayta jonlantirish chora-tadbirlari va Bosh Vazir Shindzo Abening yangi “iqtisodiy eksperiment”i sifatida paydo boʻldi. “Abenomika” rasman iqtisodiyot tepasiga kelganidan buyon jahonning turli iqtisodchi-analitik olimlari tomonidan bahs-munozaralarga sabab boʻlmoqda. Masalan, iqtisodiyot boʻyicha Nobel mukofoti laureati Djozef Stiglits “Project Syndicate”dagi oʻz maqolasida “Abenomika” Yaponiyani jahon iqtisodiyotida “yorugʻlik nuri”ga aylantirishiga ishonch bildirsa, AQShning yetakchi reyting agentliklari 2014-yil dekabr oyi boshlarida S&P va Moody’s Yaponiya iqtisodiyotiga nisbatan ishonchsizlik kayfiyatida ekanliklarini namoyon qilgan⁸.

Hukumat tepasiga yangi Bosh Vazir Shindzo Abening kelishi va oʻz yangi dasturi doirasida iqtisodiyotni isloh qilishni boshlaganiga ikki yil boʻldi. Yaponiya iqtisodiyoti bu davrda erishgan iqtisodiy natijalar quyidagi 1.1-jadvalda keltirilgan:

2-jadval

“Abenomika” 2013-2018-yillar uchun asosiy iqtisodiy koʻrsatkichlarda⁹

Asosiy koʻrsatkichlar	2013-moliya yili, %	2014-moliya yili, %	2015-moliya yili, %	2016-moliya yili, %	2017-moliya yili, %	2018-moliya yili, %
Nominal YaIM hajmining oʻsishi	1,8	1,7	2,7	1,1	2,4	-0,1
Real YaIM hajmining oʻsishi	2,1	-0,5	1,5	0,6	1,9	1,8
Isteʼmol narxlar indeksi	0,9	2,3	0,1	0,1	1,3	0,5
Ishsizlik	3,9	3,6	3,5	3,0	2,4	2,5

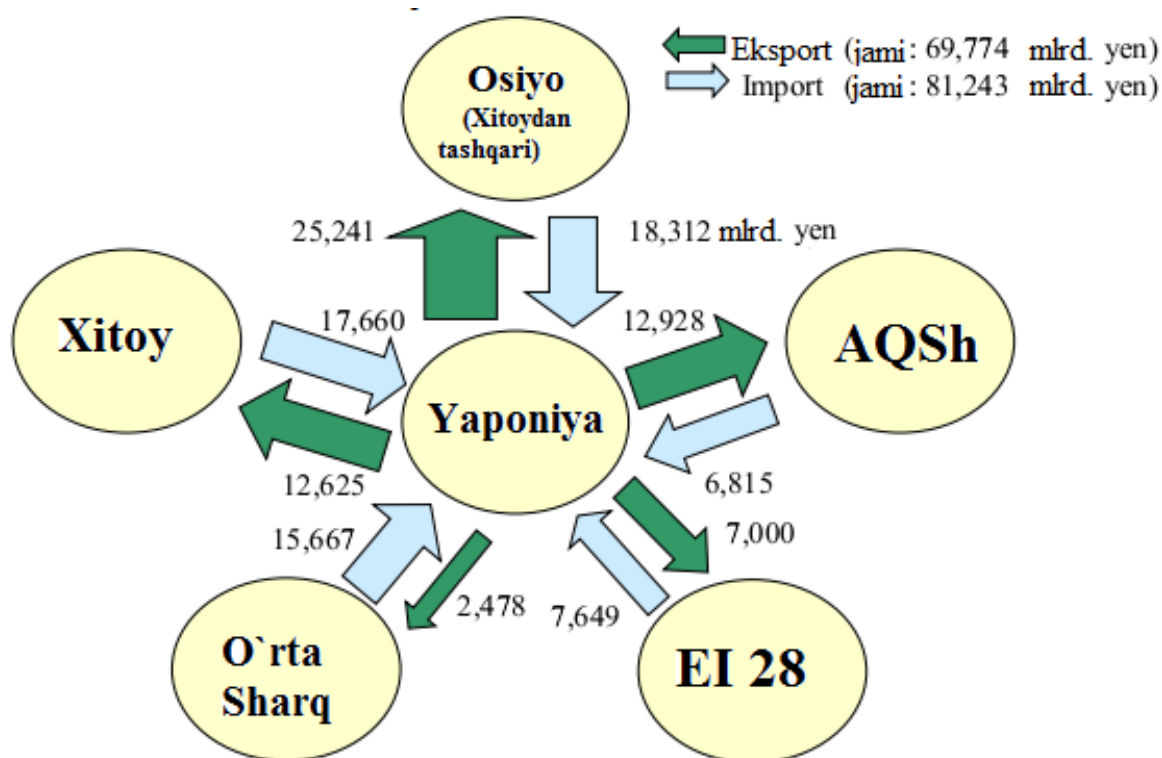
⁸ “Эксперты: “Абэномика” пока не принесла желаемых результатов”, www.rosbalt.ru/axborotagentligi, 2014, dekabr

⁹<https://www.ceicdata.com/en/indicator/japan/nominal-gdp-growth><https://www.ceicdata.com/en/indicator/japan/real-gdp-growth><https://www.japanmacroadvisors.com/page/category/economic-indicators/inflation-and-prices/cpi/><https://www.stat.go.jp/english/data/roudou/results/month/>

Abenomika siyosati mamlakat aholisining iqtisodiy holatiga ham oʻz taʼsirini koʻrsatib kelmoqda. Yaponiyaning Sankei gazetasining 2013-yilda “Abenomika” haqidagi jamoat fikrini oʻrganishga bagʻishlangan soʻrovnomasi natijasiga koʻra, mamlakat aholisining 61,2%i bu siyosatning samara keltirishiga ishonch bildirganiga qaramasdan, aholining 83,2%i bu siyosatning natijasini oʻz hayotlarida sezilmayotganligini taʼkidlagan edilar¹⁰. Yangi iqtisodiy siyosatning amalga tadbiiq etilganiga yetti yildan oshmagan boʻlsada, hukumat tomonidan islohotlarning faol amalga tadbiiq etilishi natijasida aholi uchun vujudga kelgan effektlarni ikki guruhga boʻlishimiz mumkin:

1. Salbiy effekt
2. Ijobiy effekt

Salbiy taʼsir deyilganda, 2014-yil aprel oyida isteʼmol soligʻining 5%dan 8%ga 2019 yil 8% dan 10% koʻtarilishi natijasida aholi soliq yukining ortishini tushunish mumkin. Soliq stavkasi 10%ga yetishi ham aholi orasida norozilik kayfiyatiga sabab boʻlmoqda. Oylik ish haqi oʻsha yilning bahor oyi uchun bor yoʻgʻi 0,8%ga oshirilgan ekanligini inobatga olsak, bu hol aholi uchun ogʻir iqtisodiy vaziyatni yuzaga keltirdi¹¹.

4-rasm. Yaponiya tashqi savdo aloqalari: mamlakat/mintaqa boʻyicha 2018-yil¹²

¹⁰И. Гостева, «Абэномика вселяет надежды»nomlimaqolasi, «Газета.ru», 2013, avgust

¹¹ «Абэномика» наконец-то начнет работать на японцев», World Forex, 2019.10

¹²<https://oec.world/en/profile/country/jpn/>

Undan tashqari, iyena devalvatsiyasi import tovarlari narxlarining ko’tarili shiga olib keldi, natijada aholining birlamchi ehtiyoji bo’lgan go’sht, mevalar va energiya manbalari narxlari darajasi ko’tarilib, bu ham aholining turmush sharoitini qiyinlashtirdi.

Shindzo Abening yangi siyosati allaqachon xalqaro maydonda sezilmoqda. Yaponiya iqtisodiyoti uchun eksport tayanch nuqta vazifasini o’tashini hamda hozirgi siyosat ham aynan eksportning gullab yashnatayotganligini inobatga olsak, “Abenomika”ning global ta’siri birinchi navbatda savdo orqali boradi.

Ushbu4–rasmda Yaponiya import va eksport qiymati mamlakat va mintaqalar bo’yicha guruhlangan. Guvohi bo’lamizki, AQSh, Xitoy, Yevropa Ittifoqi uchligi Yaponiya tashqi savdosining asosiy “manzil” nuqtalaridir.

Germaniya va Xitoy kabi eksportyor mamlakatlar global valyuta urushidan xavotirga tushib qoldilar. Bunda mamlakatlar eksport uchun yanada yaxshiroq shart-sharoitlar yaratish maqsadida o’z milliy valyutalarini qadrsizlantirish vositasida o’zaro kurash olib boradilar. Pekin va Tokiyo o’rasida Sharqiy Xitoy dengizida joylashgan Senkaku orollari borasidagi bahslar keskinlashishi iqtisodiy aloqalarga ham ta’sir etayotgan bir paytda iyena devalvatsiyasi masalani faqatgina chigallashtirmoqda.

Shu bilan birga, AQSh-Yaponiya munosabatlari Trans Tinch okeani hamkorligi (TPP) rivojlanishi bilan mustahkamlanib bormoqda. “Abenomika”ning “uchinchi o’qi” doirasidagi “Global qamrov rejasi”da nazarda tutilganidek, Yaponiya TPPga a’zo bo’lish arafasida. AQSh Osiyo bilan chuqur iqtisodiy aloqalarga kirishish tarafdori va TPP bu istakning bir qismi. AQSh uchun bu tashkilotga Yaponiyaning qo’shilishi har tomonlama yaxshi yangilik. Xo’sh nima uchun?

Trans-Tinch okeani hamkorligi (Trans Pacific Partnership, TPP) – tuzilishi rejalashtirilayotgan xalqaro iqtisodiy tashkilot bo’lib, uning asosiy maqsadi Osiyo-Tinch okeani mintaqasida erkin savdo zonasini barpo etish sanaladi. Bu tashkilotni tuzish taklifi 2003-yilda Yangi Zellandiya, Singapur va Chili tomonidan kiritilgan bo’lib, 2005-yilda ularga Bruney ham qo’shildi.¹³ Bu to’rtta mamlakat TPPning asosiy tashkilotchilari bo’lib, qolgan to’qqizta mamlakat (AQSh, Avstraliya, Peru, Vetnam, Malayziya, Meksika, Kanada, Yaponiya, Tayvan) ishtirok etish shartlari to’grisida muzokaralar olib borib, Yaponiya 2013-yil mart oyida ushbu tashkilotga a’z obo’lish istagini bildirdi¹⁴.

Ushbu tahkilot asosini tashkil etuvchi Kelishuv intellektual mulk huquqi ximoyasi, qishloq xo’jaligi, telekommunikatsiyalar, moliyaviy xizmatlar, bojxona hamkorligi va

---

¹³ В. С. Загашвили, «О переговорах в рамках Транс-тихоокеанского партнёрства», <http://www.imemo.ru>, 2013

¹⁴ Yasuyuki Todo, “Estimating the effect of the TPP on Japan’s growth”, www.vox.com, 2013, mart

tariflar, oʻzaro investitsiyalar kabi masalalar doirasini tartibga solishga xizmat qilishi koʻzda tutilmoqda¹⁵.

Shindzo Abe siyosatining eng yorqin nuqtasi ham bu tashkilotga aʼzo boʻlishini maʼlum qilganligi boʻldi. Yaponiya unga aʼzo boʻlishni kechiktirib kelayotganining asosiy sababi – qishloq xoʻjaligi edi. Iqtisodiyot uchun bu tarmoq doimiy proteksionizm bilan ximoya qilinib kelingan, TPPga aʼzolik esa barcha tarif toʻsiqlarning olib tashlanishini nazarda tutadi. Yaponiya qishloq xoʻjaligi sektori kattaligi boʻyicha TTP mintaqasida ikkinchi oʻrinni egallaydi. Bu tarmoq mahsulotlari narxlari jahon standartlariga koʻra yuqori sanaladi¹⁶.

“Abenomika” koʻplab iqtisodchi-analitik olimlar tomonidan iqtisodiy “eksperiment” deb ham atalmoqda. Ular bu siyosat iqtisodiyot uchun oʻta qaltis vaziyatda amalga oshirilayotganligini taʼkidlab, bir qator risk omillar mavjudligini alohida aytib oʻtmoqdalar. Biz ulardan eng asosiylarini koʻrib chiqamiz.

1. Iyena devalvatsiyasi hisobiga inflyatsiyani keltirib chiqarish keyinchalik giperinflyatsiyani keltirib chiqarishi muumkin.

2. Davlat byudjeti harajatlarining oshirib borilayotgani aholi soliq yukining ortishiga sabab boʻlishi mumkin

3. Eksportning davlat tomonidan iyena qadrini tushirish hisobiga qoʻllab-quvvatlanishi boshqa eksportyor mamlakatlar tomonidan Yaponiya eksportiga iqtisodiy choralar qoʻllanishiga olib kelishi mumkin.

4. Trans-Tinch okeani hamkorligiga aʼzo boʻlish qishloq xoʻjaligida katta salbiy oʻzgarishlarga olib kelishi mumkin. Sababi mamlakat iqtisodiyoti oziq-ovqat mahsulotlarining 61%ini import qilishi bilan bir qatorda, qishloq xoʻjaligi sohasida mahalliy ishlab chiqaruvchilarni ximoya qilishda proteksionizm siyosatini doimiy qoʻllab kelgan. Xususan, goʻsht va goʻsht mahsulotlari, sut va sut mahsulotlari, shakar, kraxmal kabi oziq-ovqat mahsulotlariga 21,5%dan 40%gacha import bojlari qoʻllasa, guruch, bugʻdoy, makkajoʻxori kukuni kabilarga import kvotalarini qoʻllaydi¹⁷. Bu iqtisodiy tashkilotga aʼzo boʻlish natijasida qishloq xoʻjaligi yetishtiradigan mahsulot aylanmasi joriy 7,1 trln. iyena 3 trln. iyenaga qisqarishi mumkin¹⁸. Bu ayniqsa guruch importining oshib ketishini bildiradi. Bu qoʻshilishga hozirgi hukumatning muxolifat siyosiy partiyalaridan tortib Qishloq xoʻjaligi kooperativlarigacha qarshi chiqishmoqda. Ayniqsa qishloq xoʻjaligida band boʻlgan

---

¹⁵ «Соглашение о Транс-Тихоокеанском Сотрудничестве», www.lexdigital.ru/2012/064/

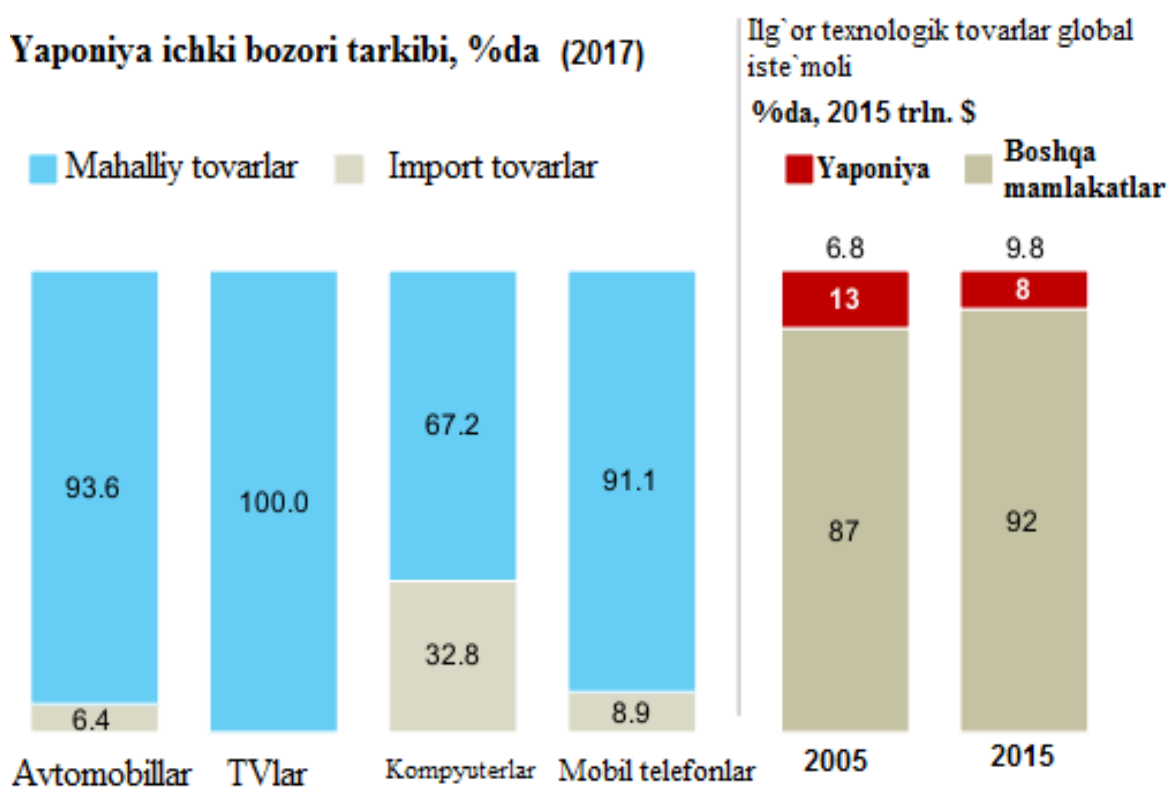
¹⁶ Jon Dik, Shon S. Arita, «Japan's Agri-Food Sector and the Trans-Pacific Partnership», USDA, 129-iqtisodiy axborotbulliteni, 2014, 1-bet

¹⁷ Jon Dik, Shon S. Arita, «Japan's Agri-Food Sector and the Trans-Pacific Partnership», USDA, 129-iqtisodiy axborotbulliteni, 2014, 7-bet

¹⁸ Tetsuya Yamada «Японияи Транс-Тихоокеанское партнерство», TPP 交渉 7 月参加へ、進む地ならし, 2013

aholi yoshining qarib borayotgani¹⁹. Yaponiya joriy hukumati ham bu sohalardagi toʻsiqlarni saqlab qolish uchun toʻxtovsiz muzokaralar olib bormoqda.

“Abenomika” iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish, qoʻllab-quvvatlash, isloh qilish dastak-vositalari boʻlib, bu keng koʻlamli ishlarni amalga oshirish va kutilgan natijaga erishish uchun xususiy sektor bilan birgalikda ish olib borishi lozim. Yaponiya iqtisodiyotining xususiy sektor subyektlari joriy holatini tahlil qilar ekanmiz, aynan shu sohani isloh qilish zarurati va ularda rivojlanish, yangi daromad manbalariga ega boʻlish potentsiallari mavjudligini koʻramiz. Yangi iqtisodiy yoʻnalishning samaradorligi garovi sifatida xususiy sektor – “Abenomika”ning “toʻrtinchi oʻqi” boʻlishi kerak.

5-rasm. Yaponiya yuqori texnologik ishlab chiqarish sohasi tovarlarining ichki va tashqi bozorlardagi ulushi

Manbaa. Mc Kinsey Global Institute

McKinsey Global Institutining 2017-yil mart oyida chop etilgan “The Future of Japan: Reigniting Productivity And Growth” (“Yaponiya kelajagi: oʻsish va samaradorlikni yanada oshirish”) nomli tadqiqoti hisobotida Yaponiya xususiy sektorini batafsil oʻrganib, uning rivojlanish imkoniyatlarini alohida ajratib oʻtadi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatdiki, soʻnggi yigirma yilda ishlab chiqarish yalpi

¹⁹ I-bob, 1-paragraf, 17-bet

samaradorligi ikki foizdan oshmagan²⁰. Bu koʻrsatkich boshqa ilgʻor mamlakatlar bilan taqqoslanganda juda past. Ayrim xususiy sektor tarmoqlari hali oʻz potensialini toʻliq namoyon etmagan:

1. Ilgʻor texnologik ishlab chiqarish (avtomobilsozlik, sanoat asbob-uskunolari, elektronika)
2. Chakana savdo
3. Moliyaviy xizmatlar
4. Sogʻliqni saqlash

Bu sohalar holatini tahlil qilsak. Ilgʻor texnologik ishlab chiqarish mahsulotlaridan faqatgina avtomobillar rivojlanayotgan bozorlarga ixtisoslashgan, qolganlari esa tez oʻsib boruvchi bozorlar, daromadi pastroq isteʼmolchilarga yoʻnalmagan (5-rasm). Ikkinchidan, bozordagi talab dasturiy taʼminot, axborot texnologiyalari xizmatlari, mobil dasturlarga oʻtgan boʻlsada, Yaponiya elektronika sohasi hali ham uskunaviy taʼminot bilan band. Uchinchidan, Yaponiya boshqa mamlakatlarga nisbatan ishlab chiqarishdagi R&Dga koʻp mablagʻ sarflaydi. Ammo bu investitsiyalar yangi mahsulot koʻrinishida oʻz natijalarini berayotgani yoʻq. Toʻrtinchidan esa Yaponiya mehnat bilan bogʻliq boʻlmagan yuqori harajatlar darajasi bilan kurashmogʻi kerak.

Chakana Savdo. Yaponiya chakana savdo sohasi yaxshi yoʻlga qoʻyilgan logistika, katta isteʼmol bazasidan yaxshi daromad koʻradi. Yuqori tezlikdagi internet va mobil aloqa online shopping rivojlanishi uchun poydevor boʻlib xizmat qildi²¹. Ammo chakana savdoning qariyb yarmini tashkil etuvchi oilalarga tegishli kichik doʻkonlar samaradorligi juda past. Bu esa butun sektorni orqaga tortmoqda. Yaponiya chakana savdo subyektlarining bor yoʻgʻi 40%igina milliy savdo liderlari 10 taligiga kiradi xolos. Bu koʻrsatkich Buyuk Britaniya va Germaniyada mos ravishda 76% va 75%ni tashkil etadi.

Yuqorida “Abenomika” siyosatining muvaffaqiyatsiz yakunlanishiga sabab boʻluvchi risklar hamda hozirgi islohotlar samaradorligini yanada oshirishning yangi yoʻllari tahlil qilindi. Xususiy sektor islohotlari, Mahalliy investitsiya ishonch fondlari, shuningdek, turizm sohasi “Abenomika” uchun yangi marralarga erishishning yaxshi usuliga aylanadi.

---

²⁰ Amorós, José Ernesto, and Niels Bosma, 2018 global report, Global Entrepreneurship Monitor, January 2018.

²¹ McKinsey Global Institute, China’s e-tail revolution: Online shopping as a catalyst for growth, March 2013.